

NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

09.00.00-FALSAFA
journal.namdu.uz
PHILOSOPHICAL

MIGRATSIYANING TARIXIY SHAKLLANISH QONUNIYATLARI VA ZAMONAVIY JAMIYATDAGI IJTIMOIIY TRANSFORMATSIYALAR BILAN O' ZARO BOG' LIQLIGI

Xudayarov Ilxomjon Ikromjonovich
University of Business and Science,
Ijtimoiy fanlar kafedrası o' qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada migratsiyaning tarixiy shakllanishi va zamonaviy jamiyatdagi ijtimoiy transformatsiyalar bilan o' zaro bog' liqligi ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tadqiq etilgan. Tadqiqotning maqsadi turli tarixiy davrlarda aholining ko' chib joylashishi qanday ijtimoiy muammolar bilan bog' lab tushuntirilganini aniqlash hamda mazkur qarashlarning bugungi migratsiya jarayonlarini tahlil qilishdagi ahamiyatini ochib berishi, antik davr, o' rta asr Sharq va yangi davr G' arb tafakkuriga oid manbalar tarixiy-qiyosiy usulda o' rganilgan. Shuningdek tahlilda migratsiyaning hududiy harakat bilan cheklanmaydigan ijtimoiy mazmuniga e'tibor qaratilib, insonning bir joydan boshqa joyga ko' chishi uning huquqiy maqomi, siyosiy ishtirok imkoniyatlari, mehnat munosabatlari, oilaviy aloqalari va madaniy muhit bilan munosabatini qayta belgilashi kabi jihatlarini ochib berilgan. Shu bilan birga, migratsiyaning o' zi ham jamiyatda avvaldan kechayotgan iqtisodiy, siyosiy va madaniy o' zgarishlar ta'sirida shakllanadi. Maqolada ushbu ikki tomonlama bog' liqlikni tushuntirish uchun hududiy harakat, ijtimoiy mansublik, madaniy muloqot va institusional ishtirok o' rtasidagi munosabatlar izchil tahlil qilingan.

Kalit so' zlar: migratsiya, tarixiy evolyusiya, ijtimoiy transformatsiya, ijtimoiy mansublik, fuqarolik, etnomadaniy munosabatlar, ijtimoiy institutlar, ijtimoiy-falsafiy tahlil.

ИСТОРИЧЕСКИЕ ЗАКОНОМЕРНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ МИГРАЦИИ И ЕЁ ВЗАИМОСВЯЗЬ С СОЦИАЛЬНЫМИ ТРАНСФОРМАЦИЯМИ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация: В статье с социально-философских позиций исследуются историческое формирование миграции и её взаимосвязь с социальными трансформациями современного общества. Цель исследования, выявить, как в разные исторические эпохи переселение людей объяснялось через существовавшие социальные проблемы, и определить значение этих представлений для анализа современных миграционных процессов. С применением историко-сравнительного метода изучены источники античной, средневековой восточной и западной мысли Нового времени. Особое внимание уделяется социальному содержанию миграции, которое не ограничивается территориальным перемещением. Показано, что переезд человека меняет его правовой статус, возможности политического участия, трудовые отношения, семейные связи и взаимодействие с культурной средой. В то же время миграция сама формируется под влиянием экономических, политических и культурных изменений, происходящих в обществе. Для раскрытия этой двусторонней связи последовательно проанализированы отношения между территориальным перемещением, социальной принадлежностью, межкультурным взаимодействием и участием в социальных институтах.

Ключевые слова: миграция, историческая эволюция, социальная трансформация, социальная принадлежность, гражданство, этнокультурные отношения, социальные институты, социально-философский анализ.

HISTORICAL PATTERNS IN THE DEVELOPMENT OF MIGRATION AND ITS RELATIONSHIP WITH SOCIAL TRANSFORMATIONS IN CONTEMPORARY SOCIETY

Abstract: This article examines the historical development of migration and its relationship with social transformations in contemporary society from a social-philosophical perspective. The study aims to identify how population movements were explained in relation to social problems in different historical periods and to assess the relevance of those perspectives to the analysis of migration today. Sources from antiquity, the medieval East, and early modern Western thought are examined using a historical-comparative approach. The analysis pays particular attention to the social dimensions of migration beyond movement across territories. Relocation can reshape a person's legal status, opportunities for political participation, employment relations, family ties, and relationship with the surrounding cultural environment. At the same time, migration is itself shaped by ongoing economic, political, and cultural changes in society. To explain this two-way relationship, the article examines the connections among territorial movement, social belonging, intercultural interaction, and participation in social institutions.

Keywords: migration, historical evolution, social transformation, social belonging, citizenship, ethnocultural relations, social institutions, social-philosophical analysis.

KIRISH. Migratsiya kishilik jamiyati tarixida turli shakllarda namoyon bo'lgan. Odamlar tirikchilik manbalarini izlash, xavfsizroq muhitga intilish, savdo va mehnat munosabatlarida qatnashish yoki siyosiy o'zgarishlar ta'sirida yashash joyini o'zgartirgan. Biroq ko'chish sabablarini sanab o'tishning o'zi migratsiyaning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini to'liq ochib bermaydi. Aholining hududiy harakati bilan bir vaqtda jamoalarning tarkibi, ijtimoiy aloqalar, insonning muayyan joyga mansublik hissi va siyosiy institutlar bilan munosabati ham o'zgarishi mumkin. Shuning uchun migratsiyani makondagi harakat va ijtimoiy munosabatlardagi o'zgarishning o'zaro bog'liq jarayoni sifatida tadqiq etish zarur.

Migratsiyaning zamonaviy ko'lami ushbu masalaning amaliy ahamiyatini yanada oshirmoqda. BMT Aholishunoslik bo'limining ma'lumotiga ko'ra, 2024 yilda tug'ilgan mamlakatidan tashqarida yashayotgan xalqaro migrantlar soni taxminan 304 million nafarni, dunyo aholisining esa 3,7 foizini tashkil etgan [11]. Bu raqam muayyan yilda sodir bo'lgan barcha ko'chishlar yig'indisi emas, balki belgilangan vaqtda boshqa mamlakatda yashayotgan shaxslar soni hisoblanadi. Statistik ma'lumot jarayon ko'lamini ko'rsatadi; migratsiyaning inson va jamiyat hayotidagi mazmunini anglash uchun esa huquqiy, madaniy va falsafiy tahlillar ham muhim ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqot uchun muhim nazariy muammo shundaki, ko'chib kelish va jamiyatga qo'shilishi bir xil hodisani ifodalamaydi. Inson yangi hududda yashashi, ammo siyosiy qarorlarda ishtirok etmasligi mumkin. U mehnat bozoriga kirishi, biroq madaniy muloqotda to'liqlarga duch kelishi mumkin. Shuningdek, migratsiya faqat qabul qiluvchi hududga ta'sir etmay, ko'chib ketilgan joyda ham oilaviy vazifalar, mehnat munosabatlari va jamoaviy aloqalar o'zgaradi. Bu holat migratsiyani bir yo'nalishli "ketish – kelish" harakati doirasida baholashning cheklanganini ko'rsatadi.

Tarixiy manbalarga murojaat qilish ushbu muammoning ildizlarini aniqlash imkonini beradi. Antik davrda aholining ko'chib joylashishi shahar-davlat tartibi va fuqarolik chegaralari bilan bog'liq holda muhokama qilingan. O'rta asr Sharq tafakkurida jamiyat a'zolarining o'zaro ehtiyoji, boshqa madaniyatni anglash va ko'chmanchi hamda o'rtog' turmush shakllari haqidagi qarashlar rivojlangan. Yangi davr G'arb falsafasida esa shaxsning siyosiy jamoa bilan munosabati, farovonlik va qonunlarning ijtimoiy sharoitga bog'liqligiga e'tibor kuchaygan. Zamonaviy o'zbek tadqiqotlari ushbu umumiy nazariy savollarini mahalliy tarixiy tajriba, mehnat migratsiyasi, etnomadaniy munosabatlar va oila hayoti misolida aniqlashtirishga yordam beradi.

Bunda muhim metodologik chegara mavjud. Platon, Aristotel, Forobiy yoki boshqa tarixiy mutafakkirlar bugungi ma'nodagi xalqaro migratsiya tizimini tadqiq etmagan. Ularning fikrlarini hozirgi huquqiy atamalar bilan bixillastirish tarixiy mazmunni buzishi mumkin. O'rganilish jarayonida ularning asarlaridan migratsiyaga bevosita bog'liq ishlangan qarashlarida ko'chib joylashish bilan bog'liq, jamiyatga mansublik, hamkorlik, madaniy aloqa va ijtimoiy tartib muammolari qanday qo'yilgani tahlil qilinadi.

Ushbu muammoni o'rganilishidan asosiy maqsadi, migratsiya haqidagi ijtimoiy-falsafiy qarashlarni tarixiy izchillikda qiyoslash va ular asosida migratsiya bilan zamonaviy ijtimoiy transformatsiya o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tushuntirishdan iborat. Tadqiqotda asosan aholining hududiy harakati qaysi ijtimoiy munosabatlar orqali jamiyatdagi o'zgarishlar bilan bog'liq masalalarga javoblar izlangan.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Antik manbalarda migratsiyaga oid masalalar davlatning tashkil topishi va uning aholisi kimlardan iborat kabi masalalar ochib berilgan. Platon «Qonunlar» asarida yangi shaharga asos solish, aholi soni va ko'chib keluvchilarni qabul qilish masalalari muhokama qilingan. U ayrim vaziyatlarda aholi bosimi yoki siyosiy kelishmovchiliklar ko'chib ketishga turtki bo'lishini ko'rsatgan [1]. Uning qarashlarida asosiy e'tibor insonning shaxsiy migratsiya tajribasiga emas, balki ko'chishning shahar tartibiga ta'siriga qaratilgan.

Aristotel o'zining "Siyosat" asarida hududda yashash va fuqarolik o'rtasida aniq farqni qo'yadi. Uning ta'kidlashicha, kelginlar ham shaharda yashaydi, lekin yashashning o'zi davlatning siyosiy ishlarida to'laqonli ishtirok etishni anglatmaydi [2]. Mazkur qarash fuqarolikning antik davrdagi cheklangan mazmunini ifodalaydi. Shu bilan birga, u migratsiya masalasi uchun dolzarb bo'lgan savolni ochib berar ekan, yangi joyga ko'chgan insonning jamiyatdagi ishtiroki qaysi mezonlar bilan belgilanadi kabi savollarni keltirib chiqishini takidlaydi.

Migratsiya masalasini, O'rta asr Sharq mutafakkiri jamiyat hayotining boshqa jihatlariga e'tibor qaratadi. Forobiyning "Fozil odamlar shahri" asarida inson o'z ehtiyojlarini yakka holda to'liq qondira olmasligi, ijtimoiy hayot esa o'zaro hamkorlikka tayanishi asoslanadi [3] deb ko'rsatib o'tgan. Beruniy "Hindiston" asarida boshqa jamiyatni tushunishda til, e'tiqod va urf-odat farqlari o'z ahamiyatini ko'rsatadi [4] deb ifodalagan bo'lsa, Ibn Xaldun "Muqaddima" asarida ko'chmanchi va o'rtog' hayotni xo'jalik, jamoaviy birdamlik va siyosiy tashkillanish bilan aloqada tahlil qiladi [5]. Ushbu yondashuvlar migratsiya jarayonini turli jihatdan ko'rib chiqilgan bo'lsa-da, migratsiyaning

jamiyat hayotiga ta'sirini hamkorlik, madaniy muloqot va ijtimoiy tuzilma nuqtai nazaridan o'rganish uchun nazariy imkoniyat yaratadi.

Yangi davr G'arb tafakkurida Lokkning davlat va shaxs munosabatiga oid qarashlari, xususan, siyosiy jamiyatga mansublik va rozilik haqidagi fikrlari muhim ahamiyatga ega [6]. Monteskiy esa qonunlarni aholi soni, xo'jalik, hudud va urf-odatlar bilan bog'liq holda tahlil qiladi [7]. Ularning migratsiya to'g'risidagi qarashlari zamonaviy migratsiyaning huquqiy jihatlarini to'laqonli ochib bera olmaydi, lekin migratsiya oqibatlarini tahlil qilishda shaxs, hudud va institutlarni birgalikda ko'rish zarurligini anglashga imkon beradi.

Mamlakatimizda ham bir qator tadqiqotchilar o'zlarining izlanishlarida muammoning tarixiy-falsafiy mulohazalarni aniq ijtimoiy muhit bilan bog'lash imkonini beradi. Sh. Sultonov Buyuk ipak yo'li bo'ylab aholi harakatini savdo va etnomadaniy aloqalar bilan bog'liq holda o'rganagan [8]. Uning yondashuvi tarixiy ko'chishni tovarlar yoki odamlarning oddiy harakati sifatida emas, madaniy aloqalar ro'y beradigan jarayon sifatida ko'rishga xizmat qiladi. Biroq tarixiy savdo yo'llari haqidagi kuzatuvlarni hozirgi mehnat migratsiyasi sharoitiga to'g'ridan-to'g'ri ko'chirish mumkin emas, ular qiyosiy tahlil uchun tarixiy misol vazifasini bajaradi.

F. Parmanovning "Migratsiya jarayonlari: transformatsiyasi va integratsiyalashuv tendensiyalari" mavzusidagi dissertatsiyasiga migratsiya jarayonlariga etnomadaniy omillar, jumladan, an'analar, qadriyatlar va me'yorlar ta'sirini o'rganish, migratsiya bilan ijtimoiy mobillik o'rtasidagi aloqalar tahlili ochib berilgan [9]. Bu yondashuv migratsiyani faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan izohlash yetarli emasligini ko'rsatadi.

X. Abdusamatov migrant oilalarda shaxslararo munosabatlarning etnomadaniy xususiyatlarini o'rganib, migrant va migrant bo'lmagan oilalardagi munosabatlarni etnik va gender jihatlarini, shuningdek, migratsiya davomiyligi bilan bog'liq holda tahlil qilgan [10]. Bu tadqiqot migratsiyaning jamiyatga ta'siri yirik institutlar bilan cheklanmasligi, oila ichidagi kundalik munosabatlarda ham namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Shu bilan birga migratsiya oqibatlarini baholashda qabul qiluvchi jamiyat bilan bir qatorda kelib chiqish joyida qolgan ijtimoiy muhitni ham hisobga olish zarurati yuzaga keladi.

Tahlil qilingan adabiyotlar migratsiyaning turli qirralarini ochib beradi, ammo ularning tadqiqot predmetlari bir xil emas. Antik mutafakkirlar siyosiy jamoa tartibini, Sharq mutafakkirlari hamkorlik va turmush shakllarini, yangi davr faylasuflari shaxs bilan davlat munosabatini, mamlakatimizdagi olimlari esa aniq tarixiy va ijtimoiy muhitdagi ko'chish oqibatlarini o'rganagan. Ushbu tadqiqotni vazifasi ushbu manbalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va farqli jihatlarini o'rganish bilan bir qatorda, migratsiya jarayonini ijtimoiy-falsafiy o'zgarish munosabatini izchil tahlil qilishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqola nazariy-tahliliy tadqiqot sifatida bajarildi. Asosiy manbalar sifatida tarixiy-falsafiy asarlar, o'zbek tadqiqotchilarining e'lon qilingan ishlari hamda migratsiya ko'limi haqidagi BMT ma'lumotidan foydalanildi. Shu sababli maqolada ilgari surilgan xulosalarni umumiy nazariy talqin sifatida o'qish, muayyan hududda isbotlangan empirik qonuniyat sifatida qabul qilmaslik lozim.

Tarixiylik usuli har bir qarashni uning paydo bo'lgan davridagi siyosiy va ijtimoiy sharoit bilan bog'lab tushunish uchun qo'llandi. Qiyosiy tahlil usuli mutafakkirlar qaysi umumiy savollarga turli yo'llar bilan javob izlaganini aniqlashga xizmat qildi. Konseptual tahlil usuli esa hududiy harakat, jamiyatga mansublik, madaniy muloqot va ijtimoiy ishtirok tushunchalarining bir-biri bilan munosabatini ochish uchun qo'llandi.

Tahlil uchun to'rt o'zaro bog'liq mezon belgilandi, ya'ni, aholining hududiy harakati, ko'chgan shaxsning huquqiy-siyosiy maqomi, uning ijtimoiy-iqtisodiy ishtiroki va madaniy-kommunikativ aloqalari. Ular tarixiy manbalar va zamonaviy tadqiqotlar o'rtasidagi munosabatni tartibli tahlil qilish uchun qo'llanilgan mualliflik tahliliy vositasidir.

NATIJA VA MUHOKAMA

Tarixiy manbalar qiyosiy migratsiyaga aloqador ijtimoiy savollarning bosqichma-bosqich kengayganini ko'rsatadi. Antik davrda asosiy e'tibor shaharning tarkibi va siyosiy chegarasiga qaratilgan bo'lsa, Platon ko'chish aholini joylashtirish va shahar tartibini saqlash muammosi bilan tutashadi deb hisoblaydi. Aristotel muayyan hududda yashovchi kishining siyosiy jamoadagi maqomi bilan aynglangan.

O'rta asr Sharq tafakkurida bu masalaga jamiyatning ichki munosabatlari qo'shiladi. Forobiyning hamkorlikka oid qarashiga tayansak, jamiyat a'zosi bo'lish bir makonda yashashdan ko'ra kengroq mazmunga ega bo'lib, inson boshqalar bilan o'zaro ehtiyoj va faoliyat munosabatiga kirishadi deb hisoblagan. Beruniy asarlarida esa bunday munosabatda til va madaniy tasavvurlar ahamiyatini ko'rsatadi. Ibn Xaldun joylashuv shakllari o'zgarishini xo'jalik va siyosiy tashkillanish bilan bog'laydi. Shunday qilib, antik davrdagi jamoaga mansublik degan savol jamoa a'zolari qanday hamkorlik qiladi va ularning turmush shakli qanday o'zgaradi, degan savollar bilan to'ldiriladi. Bu bog'liqlik mazkur mutafakkirlar aynan bir nazariyani davom ettirganini emas, ularning asarlaridan kelib chiqadigan mualliflik qiyosiy xulosasini ifodalaydi.

Yangi davr G'arb faylasuflari qarashlari ushbu tahlilga shaxsning huquqiy holati va ijtimoiy muhit o'rtasidagi munosabatni qo'shadi. Lokkda jamiyatga siyosiy mansublik rozilik va davlat bilan munosabat nuqtai nazaridan muhokama qilinadi. Monteskiy qonunlar aholining yashash sharoiti va jamiyat tuzilishidan ajratilmaydi. Bu

yondashuvlardan kelib chiqib, migratsiya jarayonlarini tushuntirishda ikki savolni birga qo' yish mumkin, yani, ko' chgan inson qanday huquqiy maqomga ega bo' ladi va mazkur maqom qanday ijtimoiy sharoitda amal qiladi? Faqat qonunda belgilangan maqomni yoki faqat madaniy munosabatlarni tahlil qilish jarayonning bir qisminigina ochib beradi.

O'zbek olimlari tadqiqotlari ushbu nazariy mulohazalarni aniqroq yo' nalishlarga olib chiqadi. Sh. Sultonovning Buyuk ipak yo' li haqidagi tadqiqoti tarixiy harakat etnomadaniy aloqalar bilan tutashganini ko' rsatadi. F. Parmanov dissertatsiyasiga oid e'lon qilingan natijalar migratsiya jarayonlarida etnomadaniy omillar va ijtimoiy mobillikni hisobga olish zarurligini ko' rsatadi. X. Abdusamatovning tadqiqoti esa tahlilni oila darajasiga tushirib, migratsiya davomiyligi va oilaviy munosabatlar bilan bog' liq savollarni o' rtaga qo' yadi [8–10]. Ushbu ishlar birgalikda ko' rib chiqilganda migratsiyaning tarixiy, jamoaviy va oilaviy darajalari ko' rinadi, biroq ular turli usul va predmetlarga ega bo' lganligi uchun natijalarni mexanik ravishda umumlashtirish imkonini bermaydi.

Muammoni o' rganishning asosiy nazariy natijasi shundan iboratki, migratsiya va ijtimoiy transformatsiya o' rtasidagi aloqa ikki yo' nalishda kechadi. Birinchi yo' nalishda jamiyatdagi o' zgarishlar ko' chish uchun sharoit yaratadi, yani, mehnat imkoniyatlari, xavfsizlik, siyosiy muhit va mavjud ijtimoiy tarmoqlar inson qarorlariga ta'sir o' tkazadi. Ikkinchi yo' nalishda migratsiyaning o' zi yangi munosabatlarni vujudga keltiradi, mehnat vazifalari qayta taqsimlanadi, oila a'zolarining kundalik mas'uliyati o' zgaradi, qabul qiluvchi muhitda yangi madaniy va institusional aloqalar paydo bo' ladi. Bu ikki yo' nalishni birgalikda tahlil qilish migratsiyani faqat sabab yoki faqat oqibat deb baholashdan ko' ra aniqroq tushuntiradi.

Shu o' rinda "Integratsiya" tushunchasini ham ehtiyotkorlik bilan qo' llash lozim. Agar u ko' chib kelgan shaxsning mavjud muhitga bir tomonlama moslashuvi sifatida tushunilsa, qabul qiluvchi jamiyat institutlari va munosabatlaridagi o' zgarish e'tibordan chetda qoladi. Tadqiqotda integratsiya ko' chgan insonning huquqiy, mehnat va madaniy hayotda ishtirok etish imkoniyatlari hamda jamiyatning bunday ishtirok uchun yaratadigan sharoitlari o' rtasidagi munosabat sifatida talqin qilinadi.

Migratsiyaning jamiyat taraqqiyotiga ta'sirini baholash uchun uning ko' lami bilan birga munosabatlar qanday o' zgarganini ham aniqlash zarur. Masalan, ko' chib kelgan shaxsning yashash huquqi uning mehnatda ishtirok etishi yoki mahalliy jamoa bilan barqaror aloqa o' rnatishi haqida o' z-o' zidan ma'lumot bermaydi. Xuddi shunday, iqtisodiy faollik oilaviy munosabatlar yoki madaniy mansublikdagi o' zgarishlarni to' liq ifodalamaydi. Shundan kelib chiqib, hududiy, huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy-kommunikativ o' lchamlarni birgalikda ko' rib chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tarixiy-falsafiy manbalar migratsiyaning muayyan davlatda ishsizlikni oshirgani yoki kamaytirgani, oilaviy munosabatlarga qay darajada ta'sir qilgani kabi empirik savollarga javob bermaydi. Ular bunday savollarni to' g' ri shakllantirishga yordam beradi. Shuning uchun maqoladagi nazariy xulosalarni keyinchalik migrantlar, ularning oilalari va qabul qiluvchi jamoalar bo' yicha alohida ma'lumotlar bilan tekshirish ilmiy izchillikning navbatdagi bosqichi hisoblanadi.

Xulosa. Migratsiyaga aloqador ijtimoiy-falsafiy qarashlarning tarixiy rivoji yagona va uzluksiz nazariya ko' rinishida kechmagan. Antik davr mutafakkirlari shahar-davlat tarkibi va fuqarolik chegaralarini, o' rta asr Sharq mutafakkirlari hamkorlik, madaniy anglashuv va turmush shakllarini, yangi davr G' arb faylasuflari esa shaxsning siyosiy maqomi hamda qonunlarning ijtimoiy sharoit bilan munosabatini tahlil qilgan. Ushbu qarashlarning ilmiy ahamiyati ularni bugungi migratsiya nazariyasiga aynan tenglashtirishdan iborat emas, balki migratsiya haqidagi savollar tarixan qanday kengayganini ko' rsatishdir.

O'zbek olimlari tadqiqotlari mazkur nazariy izchillikni mahalliy material bilan boyitadi. Tarixiy etnomadaniy aloqalar, migratsiyaning transformatsiyasi va migrant oilalardagi munosabatlar haqidagi ishlar aholining harakati turli ijtimoiy darajalarda aks etishini ko' rsatadi. Shu asosda maqolada migratsiya jamiyatdagi o' zgarishlar ta'sirida shakllanishi va o' z navbatida ijtimoiy munosabatlarning qayta tashkil topishida ishtirok etishi haqidagi xulosa ilgari surildi.

Migratsiyaning zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o' rnini to' liqroq anglash uchun migrantlarning qaysi hududga qancha ko' chishi bilan bir qatorda ularning huquqiy maqomi, ijtimoiy ishtiroki, oilaviy aloqalari va madaniy munosabatlari qanday degan savolni ham tadqiq etish lozim ekanligini ko' rsatadi. Maqolada ishlab chiqilgan tahliliy yondashuv shu savollarni bir tizimda qo' yishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Platon. Qonunlar (Laws). IV va XII kitoblar.
2. Aristotel. Siyosat (Politics). III kitob, 1275a–1275b.

3. Al-Farabi. On the Perfect State: Mabadi Ara Ahl al-Madina al-Faḍila. Revised text, translation and commentary by R. Walzer. Oxford: Clarendon Press, 1985.
4. Al-Biruni. Alberuni's India. Translated and edited by E. C. Sachau. Vol. I. London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., 1910.
5. Ibn Khaldun. The Muqaddimah: An Introduction to History. Translated by F. Rosenthal. Princeton: Princeton University Press, 1958.
6. Locke, J. Two Treatises of Government. Second Treatise, VIII bob. 1690.
7. Montesquieu, C. de S. The Spirit of Laws. 1748. I va XXIII kitoblar.
8. Sultonov Sh. E. «Buyuk ipak yo' lida aholi migratsiyasi va uning etnomadaniy munosabatlarga ta'siri» // Ta'lim va innovasion tadqiqotlar. 2024. № 4. B. 89–94.
9. Parmanov F. Ya. «Migratsiya jarayonlari: transformatsiyasi va integratsiyalashuv tendensiyalari». Sosiologiya fanlari doktori dissertatsiyasi himoyasi haqidagi OAK e'loni.
10. Abdusamatov X. U. «Migrant oilalarda shaxslararo munosabatlarni empirik tadqiq etishning etnomadaniy xususiyatlari» // Markaziy Osiyoda jamiyat, gender va oila. 2023. № 2. B. 74–83.
11. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. International Migrant Stock 2024: Key Facts and Figures.